

KONTAMINÁLT ÖSTÖRÖK IG EI B ÁZISOK

BERTA ÁRPÁD

Megfelelő előmunkálatok hiányában a cikk nem általánosságban kíván az östörök ig ei bázisok kontaminációjának sokrétű problémájával foglalkozni, hanem egy konkrét példán keresztül próbálja meg bemutatni a jelenséget.

A kontamináció mint a nyelvi változások egyik kiváltó oka, természetesen nem török jelenség, hiszen valamennyi természetes nyelvben jelentkezhet. Vizsgálata a török nyelvészeti kutatásokban ugyanakkor különösen indokolt, mert a szóvegyülés problémája ezidáig alig kapott kellő figyelmet, s teljességgel hiányzik egy módszeres vizsgálódás ezen a területen.

A dolgozat tárgyául – három östörök ig ei bázis bemutatásával: **ywlX*⁻¹ ‘to pull out, pluck out’, **ywl(X)*- ‘to redeem’, **yüli*- ‘to shave’ – a kontaminációnak egy olyan példáját választottam, mely arra is lehetőséget ad, hogy a cikk végén fölvilantsam egy eddig a magyar nyelvészeti irodalomban ismeretlen eredetűnek mondott közszo török származtatásának a lehetőségét.

A hasonló, vagy közel azonos jelentésű s egymáshoz hangzásban is közelálló szavak biztos kézzel való szétválasztása, etimológiai szempontú elkülönítésük, vagy éppen összefűzésük nem tartozik a könnyű feladatok közé. Jó példát nyújtanak erre az itt vizsgált ig ei bázisok is. Ennek illusztrálására elég egy pillantást vetnünk a török nyelvészeti irodalom néhány fontos, az utóbbi néhány évtizedben megjelent munkájára, melyek eléggé változatos módon három, két, sőt egy szócikkben tárgyalják az itt vizsgálandó östörök szótövek ó-, közép- és újörök fejleményeit.

REW (1969)

atü. uig. *yul*- ‘an sich reissen’ (210a)²

uig. *yul*- ‘handeln’ (210a)

mtü. *yüli*- ‘rasieren’ (213a)

Clauson (1972)

yul- ‘to pull out, pluck out’, ‘to redeem’ (918b)

yüli- ‘to shave’ (919b)

---

¹ Az első szótagi magánhangzó helyén álló -w- egy [+ hátsó, +kerekített] hangot jelöl. A második szótagi vokális helyén álló -X- egy bizonytalan minőségű [+felső, -kerekített] hangot ad vissza.

² A szócikken belül Räsänen említi a čag., tar., oir. *yul*- ‘befreien, erretten’ adatot is, mely sokkal inkább a következő szócikkhez tartozik, ahol a ‘Kauf’, ‘Lösegeld, Opfer’, ‘kalym, cena za nevestu, veno’ jelentésű adatok vannak összegyűjtve.

TMEN 4 (1975)³*yul-* 'loskaufen, befreien' (314–315)*yol-* 'losreißen, ausreißen' (314–315)

Sevortjan 4 (1989)

yol- 'vyrivat'; carapat'; sdirat'; osvobodit' / *yolu-* 'vyrvat'; brit'; otnjat'; osvobodit' / *ül-* 'sdirat'; brit' / *yülü-* 'vyrivat'; brit'⁴

Erdal (1991)

yul- 'to redeem, extract' (173, 201, 219–220, 271, 631)⁵*yüli-* 'to shave' (796)

E rövid áttekintésből látható, hogy az irodalomban nem alakult ki egységes álláspont a dolgozatban vizsgálandó igék egymáshoz való viszonyáról⁶, de eltérések vannak annak a megítélésében is, hogy némelyikük egy- vagy kétszótagos igeformaként jelentkezik-e a törökben, s nem egyeznek a vélemények az első szótagi magánhangzó minőségét illetően sem.

Mielőtt a fölvetődő kérdéseket megkísérelnénk megválaszolni, tekintsük át a vonatkozó nyelvi adatokat.

Östörök **ywlX-* I 'kitép, kiirt; felsért, megkarcol; meg-, lenyúz'

Nyelvtörténeti adatok:

ÓT: a fontosabb adatokat ld. Clauson 918b: *yul-* 'to pull out, pluck out'⁸; vö. még

³ Mivel a török *yüli-* 'borotvál' ige nem került be a perzsába, Doerfer nem tárgyalja.

⁴ Bár Sevortjan összevont szócikkben tárgyalja a fölsorolt alakokat, úgy látja (1989: 216), hogy etimológiai szempontból biztosan csak a *yol-* és *yolu-* függ össze, s nyitva hagyja azt a kérdést, hogy a szócikk többi adatával ezek összetartoznak-e?

⁵ Erdal (1991: 219–220) a *yul-* ige központi jelentésének („central meaning”) a 'to pull out; to redeem' jelentést tartja, s a származékok jelentései között tartja számon a 'hostage', 'ransom' jelentéseket.

⁶ Magam a középképcsak anyag földolgozása során két alfejezetbe rendeztem az itt tárgyalandó bázisigéket és származékaikat (vö. Berta 1996: 475–479, 491–493).

⁷ A török–mongol párhuzamokhoz ld. KWb. 115b–116a; REW 210a, és vö. mo. *julbu* 'to shed skin; to lose hair; to run away, escape' (L), *julbui* 'to be(come) thin or weak; to lose hair; for the hair to lie down (as when wet); to be short-wooled or sleek-wooled' (L), *julya-* 'to pull, pull out, tear by pulling, pluck; to weed; to cling to' (L), *julyul-* 'to flay, skin, pull out hair or wool' (L).

⁸ Clauson helyesen hívja föl a figyelmet arra, hogy az ótör. *yul-* ige nem tévesztendő össze a kétszótagos *yüli-* (ld. Cl. 919b) 'to pillage' igével, továbbá kiemeli, hogy az ótör. *yul-* ige már igen korán különféle jelentésváltozást mutat. Adatainak jó része azonban nagyon valószínűen nem ide, hanem egy az őstörökben homofón **yul(X)-* II 'to take back, to redeem' igéhez tartozik. Az ótör. *yul-* ige korai előfordulásához ld. IrkBitig 8 (Tekin 1993: 10–11): (a)ltun b(a)šl(i)g yil(a)n m(ä)n. (a)ltun kurugs(a)k(i)min kil(i)č'in k(ä)sip(ä)n özüm yul intin, b(a)š(i)m(in

Doerfer TMEN 4, 226 (§ 1929: *yülma*); REW 210a.⁹

KT: *yolu*-¹⁰ ‘vydirat’; *vyščipyvat*’¹¹ (Tefs.); *yul*-, *-ar yul*-; *yular* ‘ausreißen, fortnehmen’ (CCI, CCD); *yül*- natafa ‘ausreißen, auszupfen, ausrupfen’ (Tuh. 37a).¹²

Mai török nyelvi adatok:¹³

Ø: *yol*- ‘vydergivat’, *vyrvat*’, *vyščipyvat*’ (az)¹⁴; *yol*- ‘vydergivat’, *vyščipyvat*’, *vyryvat*’, *rvat*’¹⁵; *otryvat*’, *obryvat*’, *preryvat*’, *razryvat*’, *prekraščat*’; (*peren.*) *brat*’

yul (ä)bintin tir. (a)nča biliñl(ä)r: y(a)bl(a)k ol ‘I am a golden-headed snake. Cutting my golden stomach with a sword, pluck my self out of (its) hole (and) pluck my head out of its house, it says. Know thus: (The omen) is bad’; Kāš. 471 (Dankoff–Kelly 2: 181): *är quš yuldi* ‘The man plunged the bird into boiling so that it could be plucked (*li-yatammarraṭa*)’.

⁹ A bázisige *-(O)k* képzős történeti adataihoz ld. Clauson 925b: *yuluk* Pass. Dev. N./A. fr. *yul*-. Legkorábbi előfordulását ld. Ongin 3 (Clauson 1957: 182): *türk bödun* : (*y*)*jitmezün* : *teyin* : *yöluq* [így *-ö*-nak olvasva!] *ermezün* : *teyin* ‘Let not the Türkü people go to ruin, let them not to be victims’, melyet később Clauson (925b) az alábbi formában módosít: *türkü bođun yitmazün täyin yuluk ärmazün täyin* ‘let the Türkü people not go astray and be extirpated’. Megvan a középtörökben, vö. *yoluk* ‘torn’ (első szótagi *-o*-val olvasva Goldennél, Rasülid Hexaglot 203C10), de modern török alakokat is találunk, melyek egy egykori *-(O)k* képzős származékra vezethetők vissza, ld. pl. ttö, tkm, özb. lentebb. A középkipsak *yulqa*- ige egyes szám 3. sz. múltidős alakja YwWL-Qa‘DyY natafa ‘ausreißen, auszupfen, ausrupfen’ (Tuh. 37a. 10) egy *-(O)k+A*- képzős származék lehet.

A bázisige passzív–reflexív formája adatolt az őtörök kortól kezdve: ld Clauson 931b: D *yulun*- Refl. f. of *yul*-; Erdal 631. Ld. még *yulun*- *julun*- ‘erlöst werden’ (CCD), *yulunganlar* ‘die Erlösten’, ‘redempti’ CCD, vö. *yulunganlarni xač özä başlap yetkir meñülük[k]ä* ‘führe die durch das Kreuz Erlösten und lasse sie die Ewigkeit erreichen’ (147,16).

¹⁰ Az első szótagi nyílt labiális Borovkov olvasata.

¹¹ A Borovkovnál idézett szövegkörnyezet a következő: *äbärä anı äšitdi bašin yoludı sačin šähärlär tobrağı birlä qarib idi tağı aydı* ‘uslyšal o tom Abara, vyščipal volosy (bukv. golovu), smešaja volosy s pyl’ju gorodskoj, poslal i skazal ...’. A fordítás nem korrekt, hiszen a *qarib idi* szókapcsolatban szereplő *idi* nem fordítható ‘küldte’ [poslal] szóval. Az *idi* helyett *idi* olvasatot adnék, mely a régi török *är*- létige múltidejű egyes szám 3. személyű alakja lehet, ahol az *-r*-eltűnése szabályszerűen mondható. Megvan a forrásban a műveltető képzős *yolut*- ‘zastavit’, dat’ *vydrat*’, *vyščipyvat*’ adat is.

¹² Mint látni fogjuk, a modern török alakok egy- és kétszótagosak. Nagyon valószínű, hogy ez, továbbá a hangrendi (vö. lentebb a jakut alakokat) és az első szótagi vokális zártsági fokában megmutatkozó ingadozás (vö. pl. a következőkben nyílt labiálisokat tartalmazó oguz adatokat) viszonylag korai eredetű, s nem választható el attól a kontaminációs lehetőségétől, melyet az itt tárgyalt **ywlX*- ~ **ywl*- ige számára a közel hasonló jelentésű török **yülX*- ‘borotvál’ ige nyújthatott. A kontamináció lehetőségére már egy korábbi munkámban utaltam, vö. Berta 1996: 475–476.

¹³ Vö. ide REW 210a.

¹⁴ Vö. még a műveltető képzős alakokat: *yoldur*-, *yoldurt*-, és a szenvedő formát: *yolun*-. További származékok: *yolug* ‘oščipannyj, obščipannyj’, *yolug-molug* ‘oborvanec, bosjak’.

¹⁵ Vö. a *köküni yol*- ‘vyryvat’ s *kornem*; (*peren.*) *likvidirovat*’, *uničtožat*’ kifejezést.

čto-l. obmannym putem; uryvat'' (tkm)¹⁶; yol- (yolar) 'vyrivat', vydergivat', vyščipyvat'; (argo) obirat', obobrat' dočista, obkradyvat''¹⁷ (ttö); yol- 'rvat'; vyrivat', vydergivat', vyščipyvat'; polot''¹⁸ (gag); yol-: yün yol- 'scheren' (chor);

K: – (tat)¹⁹; yöl- 'vyrivat' és yöl-²⁰ 'očiščat' zemlju ot travy; vyrivat'' (szib-tat. Tumaševa 1992: 81b–82a, 84a); yöl-²¹ 'oblezat', vypadat' (o šersti, volosah); (peren.) gnit' zaživo (o ranah)' (bšk)²²; jül- 'vyrivat', vyščipyvat', obščipyvat''²³ (kirg)²⁴; yulu- 'vyrivat', otnimat''²⁵ (kar. t, h, k)²⁶; – (nog); – (kr-tat); jül- 'rvat'; vyščipyvat'' (kzk)²⁷; jül- 'vydergivat', sryvat', vyrivat', oščipyvat'; džul- 'vydergivat', sryvat', vyrivat'' (kkalp);

Sz: d'ul- 'vyrivat', vyščipyvat', vydergivat' (šerst', volosy, travu)' (ojr)²⁸; čul- 'rvat'; (peren.) ugnetať, pritesnjať, poraboščat' (tuv); hšul- 'ščipat', oščipat', vyščipat', vytarebit', vyrvat'' (tofRass), čul- 'rvat', vyrivat', vyščipyvat', terebit' (šerst') (TofRSL); čul- 'rvat', vyrivat', vyščipyvat', vydergivat' (napr. šerst', volosy, travu)' (hak)²⁹;

T: yul- 'vyščipyvat', vydergivat'; rrvat'; carapat'; (peren.) vyrivat', vyhvatyvat' (čto-l. u kogo-l.); (peren., neodobr.) využívat', vymanivat'; vyžimat', vydirat'' (özb)³⁰; žul-

¹⁶ Vö. még a tkm. bázisige következő származékait: yolmala- 'vydergivat', vyščipyvat', vyrivat' čto-l. (ponemnogu); (peren.) terzat', mučit''; yolmalašik 'draka, bor'ba (vs'er'ez i v šutku)'; yoluk 'vydernutyj, vyščipannyj, vyrvannyj; otorvannyj; oborvannyj; mesto razryva, obryva'; yolum-yolum 'razorvannyj na kuski'; yolun- 'byt' vydernutym, vyščipannyj, vyrvannyj, vydergivat'sja, vyščipyvat'sja, vyrivat'sja; otryvat'sja; byt' otorvannyj; byt' prervannyj, razorvannyj, preryvat'sja, razryvat'sja; byt' prekraščennym, prekraščat'sja'; -gUč képzős eszköznév a yolguč 'ščipcy (dlja udalenija volos)' (tkm).

¹⁷ Vö. még: yoluk 'oščipannyj, lišennyj per'ev (volos)', yolun- 'byt' vyščipannyj; byt' obvorovannyj, byt' obobrannyj; pričitat', ubivat'sja' (ttö).

¹⁸ Vö. még a következő származékokat: yoldur- 'zastavit' (velet') vyrvat'', yolma = yoluk 'oščipannyj; propolotyj; rastrepannyj, lohmatyj'; yolmalı 'lohmatyj, vlohmačennyj'.

¹⁹ A TRSL szerkesztői által régiesnek jelzett tat. yöl- [yölö] 'brit'' nem tartozik ide, hanem egy kontaminált alak, melyről ld. lentebb.

²⁰ A magas hangrendű szib-tat. alak világosan kontaminációra utal a történeti *yülX- I, II és *yülX- bázisigék között. A szib-tat. yöl- ígének van 'spasat'' és 'brit'sja' jelentése is.

²¹ Azt, hogy a baskírbán az ige kétszótagos a műveltető képzős yölöt- alak biztosítja. Sajátos ugyanakkor, hogy a baskír yölö- bázisige intranszitiv.

²² A BRH helyesen külön lemmában említi (yölö- I) az 'izbavljat', spasat'; (peren.) izymat'' jelentéseket.

²³ Ld. a bašin jülup al- 'snjat' golovu' kifejezést.

²⁴ Vö. még néhány származékát: jülü 'vydergivanie, vyščipyvanie', juldur-, jülgula-, jülma stb.

²⁵ A KRPSL-ban felsorolt további jelentések 'brit'; strič'' idevonása téves.

²⁶ Ld. a származékok közül: yulun- 'vyrivat' sebe čto-libo' (kar. h).

²⁷ Vö. még: jüldir- műveltető képzős alak, jüldirt- 'zastavit' vyrvat', obščipat' (čerez 3 lico), jülmala- 'vydergivat', vyščipyvat'.

²⁸ Vö. még: d'uluš 'vydergivanie'.

²⁹ Vö. még: čuldir- műveltető képzős alak, čulis 'vydergivanie'.

³⁰ Vö. még: yuluq 'vyrvannyj, vydernutyj, oščipannyj, vyščipannyj', yulgič 'rvač, škurnik'.

‘dergat’, vydergivat’; vyryvat’; vyščipyvat’, obščipyvat’ (nujg), *yul-* ~ *yul-* ‘to pull up, to pull out’ (nujgJarring); – (sujg); – (szal); *yul-* ‘oščipyvat’, vydergat’ (lobn); Csuv.: *šāl-* ‘dergat’, vydergivat’, vyryvat’, vyščipyvat’; stiskivat’, krepko hvatat’, vcepljat’sja³¹; (razg.) bit’, lupit’, kolotit’; *šul-*³² ‘kosit’; (dial.) = *šāl-*; Jak.: *sului-* ‘obdirat’, snimat’ (koru s dereva); obluplivat’ čto; vystrogat’ (derevco) (Pekarskij 3: 2332), *sül-* ‘obdirat’, otdirat’, sdirat’, snimat’ (kožu, škuru), razdirat’; belovat’ (zverja), lišat’ (životnoe) koži (škury) (Pekarskij 3: 2386–2387); *sülüi-* = *sül-* (Pekarskij 3: 2390)³³; – (dolg); Hal.: –

Az őstörök *yulX-* bázisige származékának tűnik a *yul(X)k-* ‘kítép, leszakít’ ige³⁴.

Történeti török nyelvi adatok:

ÓT: ld. Clauson 924b: D *yulq-* Emphatic f. of *yul-* and almost syn. w. it.³⁵

KT: *yulq-* (Aor.: -ar) julkar ‘pflücken, ausrupfen’ (CCD); *yuluq-* YwLwQ- natafa ‘ausreißen, auszupfen, ausrupfen’ (Kav. 75, 13)³⁶

Modern török nyelvi adatok:

K: *yölkü-*³⁷ [yölqö-] ‘dergat’, vydergivat’; rvat’, vyryvat’, vyryvat’; vyščipyvat’,

³¹ Ld. a *šuxaran šālsa il-* ‘shvatit’ kogo-l. za šivorot’ kifejezést; szenvedő alakja: *šālān-* ‘vydergivat’ sja, vyryvat’ sja, vyščipyvat’ sja’.

³² Ld. még a szenvedő formát: *šulān-* ‘skašivat’ sja, byt’ skošennym’ és a műveltető képzős alakot: *šultar-*.

³³ Az eltérő hangrendű alakokhoz ld. Stachowski (1993: 132) véleményét, aki feltételelesen és bizonytalanul egy őstör. **yül-* rekonstrukcióból indul ki, de hozzáteszi: „Ursprünglich war der Vokal vielleicht velar [...] und wurde erst unter dem Einfluß des *j- palatal.”

³⁴ Indokoltnak tetszik az óvatos megfogalmazás. Erdal munkája (1991: 645–649) fölsorakoztatja az *-(X)k-* intenzívum képzős származékokat, s arra a megállapításra jut ezek kapcsán, hogy az *-(X)k-* képzős derivátumok – szám szerint 23 ige – valamennyije intranszitiv. Erdal kitűnő munkája sem mentes a hibáktól. Egyik legfőbb hibája a monográfiának az, hogy a problematikus eseteken úgy lép túl, mintha nem léteznének. A *yulX-* és *yul(X)k-* gyakorlatilag azonos jelentésű igeik aligha tekinthetők egymástól függetlennek. Erdal – aki szerepelteti a korpuszban a *yulk-* ige-t – ugyanakkor nem ad magyarázatot a két forma összefüggésére. Két eset lehetséges: 1) az *-(X)k-* képzős derivátumok között az őtörök korban akadt tranzitív származék is; 2) a két igei forma más módon függ össze. Ez utóbbi esetben gondos vizsgálatuk még előttünk álló feladat.

³⁵ Vö. Kāš. 632 (Dankoff–Kelly 2: 373): *tāš aniñ aḏāqin yulqdi* ‘The stone scraped and bruised (*saḥaja*, *laṭama*) his foot’; *ol andin nāñ yulqdi* ‘He scraped off (*qašara*) something from it’ – meaning he got some use or profit from it (*intafa* ‘a, ḥašala).

³⁶ Vö. -gUč eszköznévképzős származékát: *yülquwūč* YwWL-QwWwWŠ- milqat, ‘Zange; Kneifzange; Pinzette’ (Tuh. 34a. 13). Ez az alak arról tanúskodik, hogy a középkipcakban kimutatható volt, egy föltehetően metatetikus eredetű *yulqu-* < *yul(X)-(X)k-* bázis is, mely nem ismeretlen a mai török nyelvekben sem, vö. tat., bšk., kirg., kar.t.

³⁷ A tatár alak kétszótagúságát a műveltető képzős *yölkü-* alak biztosítja, hiszen egyszótagos bázis esetén ‘*yölkür-*’ formát várnánk.

vyščipat'; oščipyvát, oščipat'' (tat)³⁸; *yölgö*³⁹ 'dergat', vydergivat', rvat', vryrvat'; vyščipyvát'; (*s-h.*) terebit'; (*peren.*) taščit' tol'ko sebe, projavljat' rvačestvo' (bšk)⁴⁰; *julku-*, *julk-* 'dermut', rvanut', vyrvat'' (kirg)⁴¹; *yulk-* 'ščipat', oščipyvát', vyščipyvát'' (kar. h)⁴²; *yulq-* 'vryrvat' (*volosy*)' (kar. k)⁴³; *yulx-* 'ščipat', vyščipyvát', vryrvat'' (kar. t), *yulxu-* 'oščipyvát', vyščipyvát'' (kar. t), *yunk-*⁴⁴ 'ščipat', vyščipyvát'' (kar. h); *yulq-* 'oščipyvát', vyščipyvát'; vydergivat', rvat', vryrvat'; carapat'' (kmk)⁴⁵; *yulk-* 'rvat', dergat', vydergivat', vryrvat'; ščipat', oščipyvát'; (*peren.*) rugat', ponosit' kogo-l.' (nog)⁴⁶; *jülq-* 'vydergivat', dergat' (*siloj*)' (kzk)⁴⁷; *yulük-*, *yulk-* 'vyrvat', rvat' – ausreissen, abpflücken' (barR 3: 555);

Sz: *čulgu-* 'sdirat' kožu s životnogo, nažimaja kulakom' (tuv);

T: *yulqi-* '(peren.) vryrvat', vyhvatyvát' (*čto-l. u kogo-l.*); (*peren., neodobr.*) využivát', vymanivat'; vyžimat', vydirat'' (özb)⁴⁸; *žulqu-* 'vryrvat', vyhvatyvát';

³⁸ Vö. származékait: *yölküči* 'tot, kto vydergivaet (oščipyvaet, rvet); tot, kto oščipyvaet (napr. *gusja*); tot, kto terebit, terebil'ščik' – az adat egy -gUčl képzős származék; *yölkün-* 'vydergivat'sja, byt' vydergannym; vyščipyvát'sja', byt' vyščipannym, oščipyvát'sja; byt' oščipannym'; *yölkis* 'oborvanec, golodranec; brodjaga' stb. A tatár *yöl-* '(ust.) brit', pobrit'' adat elválasztandó az itt vizsgált adattól.

³⁹ A baskír ige kétszótagúságát a tatár és a kirgiz intenzívum képzős alakok valószínűsítik.

⁴⁰ Vö. származékait: *yölgqöla-* 'vydergivat', vryrvat'; vyščipyvát'; (*peren.*) vymogat' čto; dobivat'sja čego'; *yölgqös* 'l' noterebil'naja mašina; (*peren.*) rvač'.

⁴¹ Vö. származékait: *julktur-*, *julkun-*, *julkunt-* stb.

⁴² Vö. még szépszámu származékát: -mAk: *yulkmak* 'ščipanie, obščipyvanie, vyščipyvanie'; -(X)g: *yulkuv* 'oblysenie; pleš', lysina'; -(X)g+čl: *yulkuvcu* 'vyščipyvajuščij'; -Xn: *yulkun* 'lysyj'; -(X)n-: *yulkun-* Refl.-Pass. 'vryrvat'sja; lyset'; vygorat', bleknyt'; -(X)n-mAk: *yulkunmak* 'oblysenie'.

⁴³ Részint a fentebb már említett kontamináció következtében kialakult származékok: -(X)n-: *yulqun-* 'rvat' (*volosy*); strič'sja'; -mAk: *yulqmaq* 'strička'.

Nehéz, ha nem lehetetlen megmondani, hogy miként kell értelmezni a kar. k. *yurq-* 'vyščipyvát', vydergivat' (*volosy*)', *yurqul-* 'byt' vryvannym (*o volosah*)', *yurqun-* 'vylezat' (*o volosah*)' alakokat, ha egyáltalán ide tartoznak. Fönnáll a lehetősége, hogy egy *l > r* változás alakította ki ezeket a formákat, de az sem tűnik valószínűtlennek, hogy ezek is kontamináció útján keletkeztek. Ez utóbbi esetben a *yirt-* 'rvat', razryvat', razdirat'' jöhet kontaminációs partnerként szóba.

⁴⁴ Itt sem zárhatjuk ki a kontamináció lehetőségét, melyben a *yon-* 'strogat', tesat', obtesyvát', pridavat' formu, rezat' po derevu; kosit' travu' (t, h, k) ige játszhatott partneri szerepet.

⁴⁵ Vö. még a következő származékokat: *yulqdur-* műveltető képzős alak, *yulqun-* szenvedő forma, *yulquv* 'oščipyvanie, vyščipyvanie; vydergivanie, vryvanie; carapan'e', *yulquvcu* 'škurnik, rvač' stb.

⁴⁶ Vö. még: *yulkür-* műveltető képzős alak, *yulkis-* reciprok-kooperatív forma.

⁴⁷ Vö. még: *jülqilas-* 'vstupat' v shvatku (*bor'bu*), *jülqin-* 'vryrvat'sja, rvat'sja (*vpered*)', *jülqis-* 'vstupat' v shvatku drug s drugom'.

⁴⁸ Ld. még a másodlagos formának tűnő *yulqila-* '(peren., neodobr.) využivát', vymanivat'; vyžimat', vydirat'' (özb) alakot.

urvat' (nujg); *yulgu-* 'linjat' (*o volosah, per'jah*), *peremenit' šerst'*, *peremenit' škuru* (*o zmejah*) – mausern, die Haare wechseln, die Haut abwerfen (*von der Schlange*)' (**tarR 3: 558**);

J: –; **Cs:** –; **Hal:** –

Östör. *yul(X)- II 'kiszabadít; megvált'⁴⁹

Nyelvtörténeti adatok:

ÓT: a fontosabb adatokat ld. Clauson 918b: *yul-* 'to redeem',⁵⁰

KT: **K:** *yul-*, *-ar yul-*; *yular* 'loskaufen, lösen, befreien' (**CCI, CCD**)⁵¹, vö. *yazuximizni yuldi* '[Christi Blut nahm unsere Sünden fort.] erlöste uns von unseren Sünden' (**CCD 145,13**); *yul-* 'to save; to ransom' (**Rabgh.Index**)⁵²

Modern nyelvi adatok:

K: *yöl-* 'spasat'; *vyručat'*; *izbavljat'*; *osvoboždat'*; *brat' na poruki, poručat'sja, obeljat'*, *dokazat' nevinovnost' kogo-l.*⁵³ (**tat**); *yöl-* 'iskupljat' és *yöl-*⁵⁴ 'spasat' (**szib-tat. Tumaševa 1992: 82a, 84a**); *yölö-* I 'izbavljat', *spasat'*; (*peren.*) *izymat'* (**bšk**); *yulu-* 'spasat', *izbavljat'*, *osvoboždat'*; *vykupit'* (**kar. t, h, k**)⁵⁵;

⁴⁹ A török ige mongol párhuzamára már többen figyelmeztettek: vö. pl. KWb. 94ab; REW 210a. A megfelelő mongol igei alak: mo. *doli-* tr./intr. 'to change, exchange, barter, trade; to ransom' (L), ld. továbbá származékát: *doliy* 'exchange, barter; substitute; ransom' (L).

⁵⁰ Ld. még: Kāš. 471 (Dankoff–Kelly 2: 181): *är bulunuy yuldi* 'The man redeemed (*fakka*) the captive', *är tutuy yuldi* 'The man redeemed (*fakka*) the pledge'.

A bázisige *-(X)g* képzős történeti adataihoz ld. Clauson 925b: D *yuluğ* Dev.N. (N.Ac.) fr. *yul-*; Erdal 173, 219–220; Kāš. 450 (Dankoff–Kelly 2: 152–153): *yuluy* 'ransom', *miñ kiši yuluyi bolup öziñä bergälär özün anig közñä* 'A thousand people's (souls) are ransom for his soul; they will give their spirits for (a glance of) his eyes'. Vö. még: *yuluw juluv* 'Lösegeld', 'precium redempcionis' (CCD); *yuluw YwLwW al-fidā* 'Lösegeld' (Íd. 97). A második szótagi vokális másodlagos nyiltabbá válásához szolgáltat példát a CCD *+čl* képzős továbbképzett alakja: *yulowčī* *julov'či* 'Erlöser', 'redemptor' (163,8 r.). A CCD egy kontrahált *yuluğna* *julugna* 'Lösegeld', 'preciolum redempcionis' 144,11; vö. *Jesus bizim yuluğnamiz, söyüşlixniñ tuttruqumiz* 'Jesu, unser Lösegeld, unser Liebeskitt', 'preciolum nostre redempcionis, glutinum nostrum coamacionis' adatot is tartalmaz, melynek végződése egy összetett **-uw+ğna < -(X)g+KİNA* formánsra megy vissza. Ennek a fonetikai változásnak a lehetőségére már Clauson (925b) rámutatott. Gabain (1959, 57) – tévesen – másféle magyarázatot nyújtott, s egy denominális igeképzővel *+n-* (?) *yuluğ+n-a* 'Lösegeld' számolt.

⁵¹ Ld. még a *yulmaq* 'Erlösung', 'redempcio' (CCI) származékot.

⁵² Ld. még *yuluğ* 'ransom' (Rylands Koran); *yuluğ* (Rabgh.Index).

⁵³ Vö. *yölñ-* [*yölñ-*] 'izbavljat'sja (izbavit'sja, spasat'sja, spastis') s pomošč'ju kogo-l.'; *yölüčī* 'izbavitel', 'spasitel'; *zastupnik, pokrovitel'*.

⁵⁴ Ld. 20 j.

⁵⁵ Ld. a származékok közül: *yuluvcu* 'spasitel', 'izbavitel' (kar. h); *yuluvcu* id. (kar. t); *yuluvcī* 'spasitel', 'izbavitel'; 'iskupitel'; 'mstitel' (kar. k); *yulun-* 'spasat'sja, osvoboždat'sja; vykupať'sja, byť vykuplennym' (kar. t, h, k), vö. továbbá: *yulunmuš* 'izbavlenij, spasennij, osvoboždennij' (kar. t).

Sz: –;

T: *yul-* ‘osvoboždat’; *spasat*⁵⁶ (sujgMalov); *zuli-* (ld. még *cula-*, *zula-*, *zülla-* stb.) ‘spasat’, osvoboždat⁵⁷ (*szal*);

Csuv.: *šāl-* ‘spasat’, *vyručat*, *izbavljat*; *uberegat*⁵⁸;

Jak.: –⁵⁹;

Hal.: –

Östör. **yülX-* ‘leborotvál, borotválkozik, lenyír’ (tr.)⁶⁰

Nyelvtörténeti adatok:

ÖT: a fontosabb adatokat ld. Clauson 919b: *yüli-* ‘to shave’, ld. még Kāš. 482 (Dankoff–Kelly 2: 193): *är sač yüliđi* ‘The man shaved (*halaqa*) the hair’; vö. REW 213a.⁶¹

KT: *yülü-*, -r *yulu-*; *yulur* ‘rasieren’, ‘radere’ 45,21–23 (CCI), v *yütlümiš* ‘rasiert’, ‘rassus’ (uo.); *yüli-*⁶² *halaqa* min *halqi* ‘l-ša’r ‘scheren, schneiden (*Haar*)’ egyes szám 2. sz. felszólító mód *yüligil* YwW-LyYKyL- Hou. 36,20 (76,12); *yüli-*⁶³ *halaqa* ‘rasieren, abrasieren’ egyes szám 3. sz. múlt idő YwLyDyY Íd. 97; *yülü-* *halaqa* egyes szám 3. sz. múlt idő YwWLwWDyY Tuh.13.b 7, *yülü-* a Ba’šyM-NyY YwWLwWDyY ‘leborotválta a kobakomat’ uo. 41a. 5 kifejezésben; *yülü gül*⁶⁴ ‘shave!’ (Rasûlid Hexaglot 187A8)⁶⁵

⁵⁶ Vö. még: *yular xan* ‘božestvo «Spasitel’»’.

⁵⁷ Vö. Tenišev (565–566) véleményét a szalár ige kínai eredetéről.

⁵⁸ Ld. még *šälänäs* = *šälänu* ‘spasenie, osvoboždenie, izbavlenie’.

⁵⁹ Ld. ugyanakkor *sulü* ‘kalym, cena za nevestu, veno (plata ot ženiha za nevestu)’ (Pek. 2: 2331–2332)

⁶⁰ A török–mongol, sőt tunguz, finn párhuzamokra már többen igyekeztek rámutatni az irodalomban: ld. REW 213a; KwB. 483b, vö. mo. *jüil-* ‘to shave, clip, or cur hair; to shear wool’ (L).

⁶¹ Erdal (1991: 220, 631) úgy látja, hogy a *yülX-* ige egy nem adatolt **yü-* ‘egy adott irányba nézni’ jelentésű igei bázisra mehet vissza. Elképzelése nem meggyőző.

A bázis származékaihoz ld.: Clauson 923a: D *yülit-* Caus. f. of *yüli-*, Erdal (1991: 796), Kāš. 423 (Dankoff–Kelly 2: 122): *är sačin yüliiti* ‘The man had his head shaved (*aḥlaqa*)’; Clauson 928a: D *yülüḱ* Pass. Dev. N. /A. fr. *yüli-*; ‘clean-shaven, smooth’; Clauson 928b: D *yülüḱü* Dev. N. (N.I.) fr. *yüli-*.

⁶² Houtsma (110) és Kuryšzanov (133) *yuli-* olvasatot ad. Ez azonban a felszólító módban szereplő *kāf* miatt aligha fogadható el, még akkor sem, ha az ige vokalizmusa valóban [+low] ~ [+high] ingadozást mutat. Vö. Berta 1996: 491–493.

⁶³ Caferoğlu (128) *yuli-* olvasatot ad.

⁶⁴ Bizonytalan olvasattal, vö. Golden lapalji jegyzetét (p. 72, 1), aki fönntartja annak a lehetőségét, hogy az olvasat *yulḱil* is lehet, de ez esetben véleménye szerint egy *yul-*, *yulu-* / *yol-*, *yolu-* ‘to pluck out’ igéből kellene kiindulni.

⁶⁵ A középkipesak származékokhoz ld. -(X)t- műveltető képzős forma: *yülüḱ-* YwLwT- ‘aḥlaqa’ egyes szám 2. sz. felszólító mód (Kav. 75,13), *yülüḱ-* ‘to let shave’ (Rylands Koran); történeti -(O)k képzővel: *yülüḱ* YwWLwWK- maḥlūḱ ‘clean-shaven’ (Tuh. 48b. 10); történeti -gUč képzős eszköznevek: *yülüḱüč* *yuluguz* ‘Rasiermesser’, ‘raxorij’ 45,24 CCI; *yülüḱüč YaL-

Modern nyelvi adatok:

O: *yülü-* 'brit', sbrivat' (*volosy*)' (*tör*)⁶⁶; –⁶⁷ (*tkm*); –⁶⁸ (*az*); – (*gag*); *yili-*, *illi-* 'scheren, schneiden' (*chor*);

K: *yöli-*⁶⁹ [*yölö*] (*ust.*) 'brit', pobrit' (*tat*); *yöl-*⁷⁰ 'britsja' (*szib.-tat.* Tumaševa 1992: 84a); – (*bšk*); – (*kirg*); *yülü-* 'brit' (*kmk*)⁷¹; – (*nog*); – (*kzk*); *yulu-*, *ül-* 'brit'; *strič*' (*kar. k*)⁷²; *ili-* 'brit' (*kar. h*)⁷³; *ülü-* id. (*kar. t*)⁷⁴; – (*kr-tat*);

Sz: – (*ojr*); – (*hak*); *čülü-* 'brit'⁷⁵ (*tuv*); *čülü-* 'strič', podstrič'; soksablivat'; brit'⁷⁶ (*TofRSI.*);

T: ??? (*özb*); – (*ujg*); – (*ujgJarring*); – (*sujg*); *yil-* 'brit'' (*szal*);

Csuv.: –;

Jak.: –;

Hal.: *yilu-*⁷⁷ 'rasieren' (*Doerfer-Tezcan*), *yili-* 'scheren, rasieren' (*Textband*)

KwČ- müs 'brzytwa', 'rasoir' Dur. 10r. 4; *yülüwüČ* YwWLwWWwWŰ- müsä 'Rasiermesser' Tuh. 34a. 12; a CCI adata nem közvetlenül a bázisige, hanem a szenvedő forma származéka: *yülüüüč* yulunguz 'Rasiermesser', 'rasorius' (86,28); **yülüči* yuzi (st. yuluzi) 'Barbier' (CCI), vö. *saqal* **yülüči* 'barberius' (86,27). A Codex Cumanicus olasz részében lévő yuzi adat – mint arra már Grønbech rámutatott – elírás lehet. Az emendált **yülüči* forma egy eredeti **yülX-gU+čl* rekonstruktum helyén állhat. Vö. Berta 1996: 493.

⁶⁶ Ld. történeti *-(O)k* képzős származékát: *yülük* 'brityj; bezvolosyj'; *-gU* képzős forma: *yülgü* 'britva' (a *yülgen* szinonímája), s továbbképzett alakja: *yülgücü* 'parikmaher'.

⁶⁷ A bázisige ugyan nem mutatható ki a türkménből, de adatoltak a származékai: *yülmek* 'gladjij, skol' zki; bezborodyj (*o mužčine, u kotorogo ne rastut borody i usy*), *yülme-* (valószínűleg < **yülX-(X)m+A-*) 'polirovat', 'šlifovat' (*obyčno al'čik*); tesat', obtesyvat', *yülmen-* az utóbbi ige szenvedő-visszaható alakja.

⁶⁸ Az azeriben sem bukkanunk a bázis ige nyomára, de kimutathatók a származékok: *ülg'üč* 'britva', *ülg'ü* 'vykrojka'.

⁶⁹ A tatár alak kétszótagúsága csupán egy feltevés, de nem biztosított. A TRSI. *yölu* lemmája utalhat egy *yöl-* ige-tőre is. Ld. a bázis történeti *-(X)gčl* képzős származékát: *yöluči* : *čäč-sakal* *yöluči* '(va.) bradobrej'.

⁷⁰ A szib.-tat. adat kétszótagúsága szintén csak feltevés.

⁷¹ Műveltető képzős alakja: *yülüt-*, passzívuma: *yülün-* 'byt' vybritym'.

⁷² Történeti *-gUč* képzővel: *yülgüč* 'britva'; *yuluč* id.; *ül'güč* id.

⁷³ Műveltető képzős alakja: *ilit-*; történeti *-gUč* képzővel: *ililig* 'britva', *yiligic* id.; a bázis *-(X)gčl* képzős származéka: *ilivci* 'parikmaher'.

⁷⁴ Visszaható képzős alakja: *ülün-* 'brit'sja', történeti *-gUč* képzővel: *ül'üvüč* 'britva'; a bázis *-(X)gčl* képzős származéka: *ülüvüč* 'parikmaher'.

⁷⁵ Ld. még a *čülüč-* műveltető képzős alakot, s a *čülüčün-* 'brit'sja' formát, mely a műveltető képzős forma visszaható alakja.

⁷⁶ Ld. még visszaható képzős alakját: *čülün-* 'strič'sja, brit'sja'.

⁷⁷ Doerfer arra gondol, hogy a *yilu-* egy korábbi **yulu-* alak asszimilációs származéka, amely mellett ugyanakkor a *tör.* (ez nála ótörök) *yüli-* formát említi. Számomra nem világos ez a gondolatmenet. A szótári rész származékai magashangrendűek: **yilän*: *baš yilän* 'Barbier, der den Kopf schert' (közvetlen bázisa: **yil-*); *yilgüč*: *yilgüč ta'si* 'Wetz-, Schleifstein', **yilinmiš* vagy **yilinmiš* 'geschoren', **yilikgili* 'rasierend, scherend'.

A 14. század közepe óta – először *Gyulkuspatak* alakban víznévként, majd *gyolkos* formában közszóként⁷⁸ – adatolt magyar *gyilkos* ‘murderer’ szó a TESz. (1: 1130ab) szerint ismeretlen eredetű. A szócsalád többi tagja, a *gyilok* ‘murder’ és a *gyilkol* ‘to murder’ kései nyelvújítási származék. A *gyilkos* szó azon kevés szavunk közé tartozik, melynek – ismereteim szerint – mindeddig a szakirodalomban nem volt javasolt török etimológiája.

Úgy látom, hogy a magyar szó egy török **julkuči* (**julX-k-gUčl*) ‘kiírtó’ szóra vezethető vissza, melyből szabályosan magyarázható.⁷⁹

Rövidítések

atü.	ótörök a REW-ben.
az.	azeri, ld. Azizbekov 1985.
barR	baraba adat Radloff szótárában, ld. Radloff 1893–1911.
BRH	ld. Uraqsin 1996.
bšk.	baskír, ld. Uraqsin 1996.
CC	középtörök, kun nyelvemlék ld. Grønbech 1936 és Grønbech 1942.
CCD	a CC német része.
CCI	a CC olasz része.
chor.	horaszáni, ld. Doerfer–Hesche 1993.
Cl.	ld. Clauson 1972.
csuv.	csuvas, ld. Skvorcov 1982.
čag.	čsagatáj a REW-ben.
dolg.	dolgan, ld. Stachowski 1993; 1998.
Dur.	középkipcsak nyelvemlék: <i>Kitāb ad-durra^l al-mud,ī’a fī-l-luġat at-turkīya</i> , ld. Zajaczkowski 1965–1968; 1968.
gag.	gagauz, ld. Baskakov 1973.
hak.	hakasz, ld. Baskakov 1953.
hal.	haladzs, ld. Doerfer–Tezcan 1980.
Hou.	középkipcsak nyelvemlék: <i>Tarçğumān turkī wa-‘arabī</i> , ld. Houtsma 1894
İd.	középkipcsak nyelvemlék: <i>Kitāb al-idrāk li-lisān al-atrāk</i> , ld. Caferoğlu 1931.
Irk Bitig	ótörök rovásírásos jóskönyv, ld. Tekin 1993.
jak.	jakut, ld. Pekarskij 1959.
K	kipcsak nyelvág.
kar.h.	a karaim nyelv halicsi nyelvjárása, ld. Baskakov 1974.
kar.k.	a karaim nyelv krími nyelvjárása, ld. Baskakov 1974.
kar.t.	a karaim nyelv trakai nyelvjárása, ld. Baskakov 1974.
Kāš.	Maḥmūd al-Kāšġarī ótörök szótára, ld. Dankoff–Kelly 1984.

⁷⁸ A magyar szó 14. századi előfordulásaiban labiális magánhangzót találunk az első szótagban, melyet a 15. századtól kezdve vált fel illabiális képviselő.

⁷⁹ Az etimológia részletes kifejtésére egy másik cikkben, a Nyelvtudományi Közlemények egyik közeli számában fogok vállalkozni.

Kav.	középkipcsek nyelvemlék: <i>Al-Qawānīn al-kullīya li-ḡabt al-luġat at-turkīya</i> , ld. Kilisli 1928.
kirg.	kirgiz, ld. Judahin 1965.
kkalp.	karakalpak, ld. Baskakov 1951.
KRPSI.	ld. Baskakov 1974.
kr-tat.	krími tatár, ld. Asanov 1988.
KT	középtörök.
KWb.	ld. Ramstedt 1935.
kzk.	kazak, ld. Mahmudov–Musabaev 1954.
L	ld. Lessing 1973.
lobn.	lobnor, ld. Malov 1956.
mo.	mongol.
mtü.	középtörök a REW-ben.
nog.	nogaj, ld. Baskakov 1963.
nujg.	neoujgur, ld. Rahimov 1968.
nujgJarring	neoujgur, ld. Jarring 1964.
O	oguz nyelvág.
oir.	ojrot a REW-ben.
ojr.	ojrot, Baskakov 1947.
Ongin	rovásírásos őtörök nyelvemlék, ld. Clauson 1957.
ÓT	őtörök.
özb.	özbeg, ld. Borovkov 1959.
őstör.	őstörök.
PhTF I	<i>Philologiae Turcicae Fundamenta</i> , ld. Deny–Grønbech–Scheel–Togan 1959.
Rabgh.	középtörök nyelvemlék. <i>Al-Rabghūzī, Qis“as“ al-Anbiyā‘</i> , ld. Boeschoten 1995.
Rasûlid Hexaglot	középtörök korú nyelvemlék a hatnyelvű jemeni szótárban, ld. Golden 2000.
REW	ld. Räsänen 1969.
Rylands Koran	középtörök nyelvemlék, ld. Eckmann 1976.
sujg.	sárga ujgur, ld. Malov 1957; Tenišev 1976.
Sz	szibériai nyelvág.
szal.	szalár, ld. Tenišev 1976a.
szib-tat.	szibériai tatár, ld. Tumaševa 1992.
T	turki nyelvág.
tar.	tarancsi.
tarR	tarancsi adat Radloffnál, ld. Radloff 1893–1911.
tat.	tatár, ld. Golovkina 1966.
Tefs.	középtörök nyelvemlék, ld. Borovkov 1963.
Textband	ld. Doerfer 1987.
tkm.	türkmen, ld. Baskakov 1968.
TMEN.	ld. Doerfer 1963–1975.
tofRass.	tofalár Rassadin monográfiájában, ld. Rassadin 1971.
TofRSI.	ld. Rassadin 1995.

TRSl.	Id. Golovkina 1966.
ttö.	törökországi török, Id. Mustafaev 1977.
Tuh.	középtörök, mameluk kipcsak nyelvemlék: <i>Kitāb at-tuhfa az-zakīya fī luġat at-turkīya</i> , Id. Atalay 1945.
tuv.	tuvai, Id. Pal'mbah 1955.
uig.	ujgur a REW-ben.

IRODALOM

- Asanov, Š. A. et al. (eds.) 1988: *Krymskotatarsko–russkij slovar’*. Kiev, Radjans’ka škola.
- Atalay, Besim 1945: *Ettuhfet-üz-Zekiyye fil-Luġat-it-Türkiyye*. Ceviren ... İstanbul. (Faksimile).
- Azizbekov, H. A. (ed.) 1985: *Azerbajdžansko–russkij slovar’*. Baku, Azerbajdžanskoe Gosudarstvennoe Izdatel’stvo.
- Baskakov, N. A. et al. (eds.) 1947: *Ojrotsko–russkij slovar’*. Moskva, Gosudarstvennoe Izdatel’stvo Inostrannyh I Nacional’nyh Slovar’ej.
- Baskakov, N. A. 1951: *Karakalpakskij jazyk. I. Materialy po dialektologii (teksty i slovar’)*. Moskva, Izdatel’stvo Akademii Nauk SSSR.
- Baskakov, N. A. (ed.) 1953: *Hakassko–russkij slovar’*. Moskva, Gosudarstvennoe Izdatel’stvo Inostrannyh I Nacional’nyh Slovar’ej.
- Baskakov, N. A. (ed.) 1963: *Nogajsko–russkij slovar’*. Moskva, Gosudarstvennoe Izdatel’stvo Inostrannyh I Nacional’nyh Slovar’ej.
- Baskakov, N. A. et al. (eds.) 1968: *Turkmensko–russkij slovar’*. Moskva, Sovetskaja Ėnciklopedija.
- Baskakov, N. A. (ed.) 1973: *Gagauzsko–russko–moldavskij slovar’*. Moskva, Sovetskaja Ėnciklopedija.
- Baskakov, N. A. et al. (eds.) 1974: *Karaimsko–russko–pol’skij slovar’*. Moskva, Russkij Jazyk.
- Berta, Árpád 1996: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch–Türkischen*. (Turcologica 24) Wiesbaden: Harrassowitz.
- Boeschoten, H. E. et al. (eds.) 1995: *Al-Rabghūzī, Qışaş al-Anbiyā’*. *The Stories of the Prophets. An Eastern Turkish Version*. 1–2. Leiden–New York–Köln, Brill.
- Borovkov, A. K. (ed.) 1959: *Uzbeksko–russkij slovar’*. Moskva, Gosudarstvennoe Izdatel’stvo Inostrannyh I Nacional’nyh Slovar’ej.
- Borovkov, A. K. 1963: *Leksika sredneaziatskogo tefsira XII–XIII. vv*. Moskva, Izdatel’stvo Vostočnoj Literatury.
- Caferoğlu, Ahmet (ed.) 1931: *Abū-Hayyān, Kitāb al-İdrāk li-lisān al-Atrāk*. İstanbul, Evkaf Matbaası.
- Clauson, Sir Gerard 1957: The Ongin Inscription: *Journal of the Royal Asiatic Society*. 177–192.
- Clauson, Sir Gerard 1972: *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*. Oxford, Oxford University Press.

- Dankoff, R. – J. Kelly (eds.) 1984: *Maḥmūd al-Kāšġarī, Compendium of the Turkic Dialects (Dīwān Luġāt at-Turk)*. 2. (Sources of Oriental Languages and Literatures 7). Cambridge, Mass., Harvard University Printing Office.
- Deny, J. – K. Grønbech – H. Scheel – Z. V. Togan 1959: *Philologiae Turcicae Fundamenta*. [Wiesbaden,] Tomus primus.
- Doerfer, Gerhard 1963–1975: *Türkische und mongolische Elemente im Neupersischen*. 1–4. Wiesbaden, Franz Steiner.
- Doerfer, Gerhard 1987: *Lexik und Sprachgeographie des Chaladsch*. Textband. Wiesbaden, Harrassowitz.
- Doerfer, Gerhard – Wolfram Hesse 1993: *Chorasantürkisch. Wörterlisten. Kurzgrammatiken. Indices*. (Turcologica 16) Wiesbaden, Harrassowitz.
- Doerfer, Gerhard – Semih Tezcan 1980: *Wörterbuch des Chaladsch (Dialekt von Charrab)*. (Bibliotheca Orientalis Hungarica 26) Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Eckmann, János 1976: *Middle Turkic Glosses of the Rylands Interlinear Koran Translation*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Erdal, Marcel 1991: *Old Turkic Word Formation. A Functional Approach to the Lexicon* 1–2. (Turcologia 7). Wiesbaden, Harrassowitz.
- Gabain, Annamarie von 1959: Die Sprache des Codex Cumanicus. In: *PhTF* 1. 46–73
- Golden, Peter B. (ed.) 2000: *The King's Dictionary. The Rasūlid Hexaglot: Fourteenth Century Vocabularies in Arabic, Persian, Turkic, Greek, Armenian and Mongol*. Leiden–Boston–Köln, Brill.
- Golovkina, O. R. (ed.) 1966: *Tatarsko-russkij slovar'*. Moskva, Sovetskaja Ėnciklopedija.
- Grønbech, K. 1936: *Codex Cumanicus*. Cod. Marc. Lat. DXLIX. In Faksimile herausgegeben mit einer Einleitung von ... Monumenta Linguarum Asiæ Maioris. I. Kopenhagen.
- Grønbech, K. 1942: *Komanisches Wörterbuch. Türkischer Wortindex zu Codex Cumanicus*. Monumenta Linguarum Asiæ Maioris. Subsidia. Vol. 1. Kopenhagen.
- Houtsma, M. Th. (ed.) 1894: *Ein türkisch-arabisches Glossar. Nach der Leidener Handschrift*. Herausgegeben und erläutert von ... Leiden.
- Jarring, Gunnar 1964: *An Eastern Turki–English Dialect Dictionary*. (Lunds Universitets Årsskrift. N.F. Avd. 1. Bd. 56. Nr. 4) Lund, CWK Gleerup.
- Judahin, K. K. 1965: *Kirgizsko-russkij slovar'*. Moskva, Sovetskaja Ėnciklopedija.
- Kilisli Mu'allim Rif'at (ed.) 1928: *Al-Qawānīn al-kullīya li-ḍabt al-luġat at-tur-kīya*. [Köprülüzade Mehmed Fuad elöszavával] İstanbul.
- Kuryšzanov, A. K. 1970: *Issledovanie po leksike starokypčakskogo pis'mennogo pamjatnika XIII v. – "Tjurksko-arabskogo slovarja"*. Alma-Ata, Nauka Kazahskoj SSR.
- Lessing, F. D. et al. 1973: *Mongolian-English Dictionary*. Bloomington, The Mongolia Society.
- Mahmudov, H. – G. Musabaev 1954: *Kazahsko-russkij slovar'*. Alma-Ata, Izdatel'stvo Akademii Nauk Kazahskoj SSR.
- Malov, S. E. 1956: *Lobnorskij jazyk. Teksty, perevody, slovar'*. Frunze, Izdatel'stvo AN Kirgizskoj SSR.

- Malov, S. E. 1957: *Jazyk želtyh ujugurov*. Alma-Ata, Izdatel'stvo Akademii Nauk Kazahskoj SSR.
- Mustafaev, Ė. M.-Ė. et al. (eds.) 1977: *Turecko-russkij slovar'*. Moskva, Russkij Jazyk.
- Pal'mbah, A. A. (ed.) 1955: *Tuvinsko-russkij slovar'*. Moskva, Gosudarstvennoe Izdatel'stvo Inostrannyh I Nacional'nyh Slovaroj.
- Pekarskij, Ė. K. 1959: *Slovar' jakutskogo jazyka*. 1–3. Photomechanischer Nachdruck der ersten Ausgabe [1907–1930]. [Jakutsk,] Jakutskij Filial AN SSSR.
- Radloff, Wilhelm 1893–1911: *Versuch eines Wörterbuches der Türk-Dialecte*. 1–4. Sanktpeterburg.
- Rahimov, T. R. (ed.) 1968: *Ujgursko-russkij slovar'*. Moskva, Sovetskaja Ėnciklopedija.
- Ramstedt, G. J. 1935: *Kalmückisches Wörterbuch*. Lexica Societatis Fenno-Ugricae. 3. Helsinki, Suomalais-Ugrilainen Seura.
- Rassadin, V. I. 1971: *Fonetika i leksika tofalarskogo jazyka*. Ulan-Udė, Burjatskoe Knižnoe Izdatel'stvo.
- Rassadin, V. I. 1995: *Tofalarsko-russkij slovar'*; *Russko-tofalarskij slovar'*. Irkutsk, Vostočno Sibirskoe Knižnoe Izdatel'stvo.
- Räsänen, Martti 1969: *Versuch eines etymologischen Wörterbuchs der Türkssprachen*. Lexica Societatis Fenno-Ugricae 17,1. Helsinki, Suomalais-Ugrilainen Seura.
- Sevortjan, Ė. V. 1989: *Ėtimologičeskij slovar' tjurkskich jazykov*. 4. Moskva, Nauka.
- Skvorcov, M. I. (ed.) 1982: *Čavašla–virāsla slovar'*. Muskov, Russkij Jazyk.
- Stachowski, Marek 1993: *Dolganischer Wortschatz*. (Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego). Kraków, Nakładem Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Stachowski, Marek 1998: *Dolganischer Wortschatz. Supplementband*. Kraków, Księgarnia Akademicka.
- Tekin, Talat 1993: *Irk Bitig. The Book of Omens*. (Turcologica 18). Wiesbaden, Harrassowitz.
- Tenišev, Ė. R. 1976: *Stroj sarig–jugurskogo jazyka*. Moskva, Nauka.
- Tenišev, Ė. R. 1976a. *Stroj salarskogo jazyka*. Moskva, Nauka.
- Tumaševa, D. G. 1992: *Slovar' dialektov sibirskih tatar*. Kazan, Izdatel'stvo Kazanskogo Universiteta.
- Uraqsin, Z. G. (ed.) 1996: *Başqortsa-russa hüðlek*. Mäskäü, Digora.
- Zajączkowski, A. 1965–1968: Chapitres choisis du Vocabulaire arabe-kiptchak “ad-Durra^t al-muḏī'a fi-l-luġat at-turkīya” 1–3. *Rocznik orientalistyczny* 29.1: 39–98; 29.2: 67–116; 32.1: 19–61.
- Zajączkowski, A. 1968 Materiał kolokwialny arabsko-kipeczacki w Słowniku “ad-Durra^t al-muḏī'a fi-l-luġat at-turkīya”. *Rocznik orientalistyczny* 31.1: 71–115.

CONTAMINATED ANCIENT TURKIC VERB BASES

ÁRPÁD BERTA

The article explores the possibilities of contamination among Ancient Turkic verb bases. The author selects three Ancient Turkic verbs from the available corpus (*ywl(X)*- 'to pull out, pluck out', *ywl(X)*- 'to redeem', *yüli*- 'to shave') in order to illustrate through them the multiplicity of problems emerging from this phenomenon, one which has not been addressed sufficiently in Turkic linguistics. At the end of the article, the author also recommends a Turkic etymology for the Hungarian word *gyilkos* 'murderer' which has until now been considered of unknown origin in the literature on Hungarian word origins.